

การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ

THE DEVELOPMENT OF PRODUCING MUD-DYED COTTON IN MUANG DISTRICT OF CHAIYAPHUM PROVINCE

ประภาศรี ถนนธรรม<sup>1</sup>

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษากระบวนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนเบื้องต้น 2. เพื่อพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิที่สนใจเข้าร่วมการถ่ายทอดองค์ความรู้และให้คำปรึกษาแนะนำ โดยเลือกแบบเจาะจงจำนวน 2 กลุ่ม คือกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (The depth interviews questionnaire) และการสนทนากลุ่มย่อย (Small group discussions) ผลการวิจัยพบว่าการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีวิธีการผลิตที่แตกต่างจากต้นแบบคือ การผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนโดยการนำผ้าฝ้ายที่ทอแล้วไปทำการย้อมโคลน โดยกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยนั้นนำโคลนที่อยู่ตามท้องไร่ท้องนาแล้วให้ควายไปนอนแล้วอุจจาระและปัสสาวะใส่ก่อนแล้วนำไปยูลาลิปตัสไปแช่ไว้หนึ่งคืนเพื่อให้การย้อมสีนั้นติดดี ส่วน

กลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 จะทำการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนโดยการนำโคลนจากบ่อมากรองทำความสะอาดแล้วจึงนำผ้าที่ทอแล้วไปทำการหมักโคลน และการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนนั้นเกิดจากการสร้างต้นแบบการย้อมของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง และทดลองกระบวนการผลิตต้นแบบของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง แล้วนำองค์ความรู้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบมาพัฒนาให้กับกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นจึงทำการประเมินกระบวนการผลิตโดยวิธีการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบของอำเภอหนองบัวแดง ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน มาร่วมสนทนาและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างกลุ่มต้นแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชนสู่

<sup>1</sup> อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมูที่ 10

**คำสำคัญ :** การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน การจัดการความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย

### Abstract

This research aims to study the process in the cotton mud-dyed production of cotton production group at Muang district, Chaiyaphum Province and develop the cotton mud dyed production of cotton production group at Muang district, Chaiyaphum. This research was a qualitative research. The target group were Ban Saeiw Noi ladies and the weaving silk Ban Nawang ladies moo 10, the stakeholder and prototype in natural fermented mud at Muang district, Chaiyaphum by purposive sampling. The tools were in depth interviews questionnaire and small group discussions.

The results showed that the process in the cotton mud dyed production of cotton production of 2 groups were different from the prototype as follows the weaving silk Ban Saeiw Noi ladies get the mud from the paddy

fields to the buffalo feces and urines at the first and soaked eucalyptus leaves one night for persevering dye. The weaving silk Ban Nawang ladies moo 10 who get the mud from the pond filter for clean after getting the waving cotton mud dye. The development of cotton mud dyed production is a result of the dyeing prototype of the dyeing weaving group Nong Bua Daeng experimental prototype production process of Nong Bua Daeng natural dyeing weaving group. Then, the knowledge of cotton mud fabric was developed. After that, the production process was evaluated by group discussion by the experts in the production of cotton mud dyed fabric prototype of Nong Bua Daeng. After that, the experts in dyeing from Chaiyaphum Rajabhat University and the experts in dyeing and weaving from the community discussed and shared with the two groups. As a result, the exchange of knowledge with the two groups created the learning and transfer of knowledge between prototype groups. The professors of dyeing from Chaiyaphum Rajabhat University and weaving experts from the community to the two groups' joint in this project. As a result, the development of cotton mud fabric of the

Ban Saeiw Noi silk weaving group and Ban Na Wang silk weaving group, No. 10.

**Keywords:** Production development of Mud dyed cotton, Knowledge management, Local wisdom, Wisdom of cotton weaving

### บทนำ

การทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองของคนไทยนับเป็นภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยผ่านกระบวนการสังเกต ทดลองและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผสมผสานกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่มีคุณค่าเหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่นให้แก่ลูกหลานจนมาถึงปัจจุบัน นับเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการวิถีการดำเนินชีวิตทางเกษตรกรรมของคนไทยมาแต่อดีต เช่น การปลูกฝ้าย การทอผ้าฝ้าย การทำนา เป็นการดำเนินวิถีชีวิตที่ต้องใช้ปัจจัยสี่ในการดำรงชีพ ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายมิได้เป็นเพียงเครื่องนุ่งห่มของคนไทย แต่เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ อาทิ ผ้าฝ้ายย้อมครามจังหวัดสกลนคร ผ้าฝ้ายทอมือจังหวัดลำพูน ผ้าฝ้ายย้อมโคลนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น (ประภาศรี ธนอมธรรม, 2561)

การทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองของจังหวัดชัยภูมิ มีประวัติศาสตร์การทอผ้าฝ้ายมายาวนานกว่า 200ปี นับเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้มีการสืบทอดต่อกัน

มาหลายชั่วอายุคน โดยจังหวัดชัยภูมิมีประวัติการทอผ้าฝ้ายมายาวนานพร้อมๆ กับการก่อตั้งเมืองชัยภูมิ นางบุญมีภริยาของพระยาภักดีชุมพลเจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ หรือที่ชาวจังหวัดชัยภูมิเรียกท่านว่าเจ้าพ่อพญาแลได้นำภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายมาจากกรุงเวียงจันทน์มาสอนให้ชาวบ้านทอผ้าฝ้าย (กันยารัตน์ พิพัฒน์วีชรา, 2546) ซึ่งเริ่มแรกการทอผ้าฝ้ายของจังหวัดชัยภูมิมีการทอผ้าฝ้ายเพื่อใช้ในชีวิตรประจำวัน และถูกถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกหลาน มีการพัฒนาการทอผ้าฝ้ายที่เน้นความประณีต สวยงาม

กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมจังหวัดชัยภูมิ ได้เริ่มก่อตั้งในเดือนกรกฎาคม ปี พ.ศ. 2554 โดยได้รับงบประมาณในการสนับสนุนเริ่มแรกจากงบประมาณของอุตสาหกรรมจังหวัดนครราชสีมา สืบเนื่องจากความต้องการสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เป็นการรวมกลุ่มของผู้ทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายของจังหวัดชัยภูมิ ตั้งแต่นั้นน้ำถึงปลายน้ำ เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมจังหวัดชัยภูมินี้มีสมาชิกของกลุ่มดำเนินการผลิตผ้าฝ้ายและการทอผ้าไหม เมื่อเริ่มดำเนินการมีผู้ทอผ้าฝ้ายและผ้าไหมในจังหวัดชัยภูมิ สมัครเข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 37 รายจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ทำการทอผ้าไหมจำนวน 24 กลุ่ม (ประภาศรี ธนอมธรรม และคณะ, 2557) จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่า (จากการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์สมาชิกคลัสเตอร์สิ่งทอชุมชนและสมาชิกกลุ่มแปรรูป

ผลิตภัณฑ์ไหมจังหวัดชัยภูมิ, กรกฎาคม 2556 ผู้สัมภาษณ์นางสาวประภาศรี ธนอมธรรม) จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่าจุดแข็ง (Strengths) ของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมของจังหวัดชัยภูมิคือ การทอผ้าฝ้ายของจังหวัดชัยภูมิเป็นสิ่งที่สืบทอดมาตั้งแต่ปู่ ย่า ตา ยาย ถูกถ่ายทอดมาสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและถือเป็นศิลปวัฒนธรรมของชาวชัยภูมิ ตั้งแต่เริ่มตั้งเมืองชัยภูมิ ดังนั้นฝีมือการทอผ้าฝ้ายของจังหวัดชัยภูมิจึงมีฝีมือที่ประณีตงดงาม ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เป็นปัจจัยทำให้เกิดภูมิปัญญาการปลูกฝ้ายเพื่อนำมาทอผ้าฝ้ายเพื่อใช้ในครัวเรือนสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นจนถึงปัจจุบัน

การก่อตั้งกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมของจังหวัดชัยภูมิ ถือเป็นผลดีของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในจังหวัดชัยภูมิโดยการนำองค์ความรู้และเทคโนโลยีในการผลิตมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิต โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของจังหวัดชัยภูมิมาพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน เพื่อก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับผ้าฝ้ายรวมทั้งเป็นการทำให้เส้นใยที่ทอนี้มีคุณสมบัติในการรักษาคุณภาพของผ้าฝ้าย และมีคุณสมบัติทำให้ผู้ที่สวมใส่สุขภาพดีขึ้นจากการบอกเล่าของคนโบราณในการนำโคลนเข้ามาใช้ในการย้อมผ้าให้ได้สีเอิร์ธโทนนั้นทดลองกับโคลนแต่ละบ่อมีแร่ธาตุต่างกัน เช่น บางบ่อจะมีแร่ธาตุเหล็กที่ซึมเข้าไปเคลือบเส้นใยผ้าทำให้ได้สีแบบเอิร์ธโทนและสีไม่ตก ซึ่งบ่อโคลนต้องเป็นบ่อโคลนที่อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นโคลนที่ละเอียด

เหมาะแก่การย้อมผ้า การนำโคลนมาย้อมผ้านั้นสามารถทำให้ผู้สวมใส่มีความสบายไม่ร้อน ลักษณะพิเศษของผ้าฝ้ายย้อมโคลนคือ ผ้าฝ้ายย้อมโคลนมีคุณสมบัติระบายความร้อนในร่างกายได้ดีเมื่ออยู่ในที่ร้อน เป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นลงบนผ้าฝ้ายซึ่งการย้อมผ้าฝ้ายด้วยวิธีธรรมชาติโดยการย้อมผ้าฝ้ายด้วยโคลน ซึ่งโคลนเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นไม่ทำให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ ทั้งยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อม และสีที่ย้อมมีความคงทนอยู่ได้นานจนกว่าผ้าจะขาด รวมทั้งลดการเกาะของฝุ่นควันและไรฝุ่น ทำให้เกิดความสกปรกของตัวผ้าน้อยลง ลดปัญหากลิ่นอับชื้นซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสังเกตและทดลอง และเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ด้านการผลิต และนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าฝ้าย ส่วนจุดอ่อน (Weaknesses) ของคลัสเตอร์แปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมของจังหวัดชัยภูมิคือ ผู้ผลิตหรือผู้ทอผ้าฝ้ายของจังหวัดชัยภูมิขาดการนำองค์ความรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น นำมาพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายเพื่อให้ตรงกับความต้องการของตลาด ขาดความรู้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนที่จะทำให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อเพิ่มราคาของผ้าฝ้ายพื้นเมืองให้สูงขึ้น ซึ่งปัญหาที่สำคัญคือขาดการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาการย้อมโคลนมาปรับใช้ในการผลิต ความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนับเป็นความจำเป็นที่กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ไหมจังหวัดชัยภูมิ ควรที่จะได้มีการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายพื้นเมืองโดยการนำองค์ความรู้การผลิตแบบมาปรับใช้ซึ่งเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาของ

ท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าฝ้ายด้วยการนำโคลนที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาย้อมผ้าฝ้ายเพื่อให้ได้ผ้าฝ้ายที่มีคุณสมบัติในการระบายความร้อนได้ดี อีกทั้งเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติช่วยลดมลภาวะอันเกิดจากการฟอกย้อม ช่วยรักษาสภาพแวดล้อมและสนองตอบต่อความต้องการสินค้าของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งจะนำมาซึ่งรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

### ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

#### 1. กลุ่มเป้าหมาย

เนื่องจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้ใช้ประชากร กลุ่มเป้าหมายเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1.1 กลุ่มผู้ทอผ้าฝ้าย คือ กลุ่มผู้ทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ที่มี

ศักยภาพและสามารถพัฒนาต่อยอดได้ จำนวน 2 กลุ่ม คือกลุ่มกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย 10 คน และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 จำนวน 10 คน

1.2 ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน จำนวน 5 คน จำนวนรวม 7 คน

1.3 กลุ่มผู้ผลิตต้นแบบ คือกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

#### 2. เนื้อหา

2.1 ศึกษาบริบทการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม คือกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10

2.2 ศึกษาบริบทการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

2.3 ศึกษากระบวนการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 หลังการถ่ายทอดองค์ความรู้จากต้นแบบ

### วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังมีรายละเอียดดังนี้

1. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ ที่ได้จากการสัมภาษณ์ส่วนบุคคลได้แก่ การสัมภาษณ์ประธานกลุ่มและสมาชิก การสนทนากลุ่มย่อย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน องค์ความรู้ในการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ 10

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับบริบทชุมชนเกี่ยวกับองค์ความรู้ในการผลิตผ้าฝ้าย โดยการรวบรวมเอกสารวิชาการต่าง ๆ เช่น หนังสือ รายงานการวิจัย วารสาร บทความ และแหล่งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมทั้งรูปแบบของการวางแผนการดำเนินการวิจัย เพื่อนำเสนอภาพรวมทั่วไป

3. ศึกษาสภาพการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

4. สร้างและทดลองกระบวนการผลิตของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง รวมทั้งการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มเพื่อรวบรวมและเพื่อค้นหาองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง เพื่อรวบรวม และเพื่อจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าฝ้ายของกลุ่ม ทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง

5. การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนให้แก่กลุ่มตัวอย่างของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ 10

6. สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ที่เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยมาจัดรวบรวมองค์ความรู้ทั้งองค์ความรู้เดิมและองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอด

7. การจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสรุปผลของการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ทอผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

8. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

### ผลการวิจัย

สภาพการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนในเขตอำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ สภาพการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่ม คือ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย และกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ที่ 10 ก่อนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งวิธีการย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยนั้นมีการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนที่แตกต่างจากการผลิตของต้นแบบคือ จะทำการย้อมโคลนหลังจากทอผ้าเป็นผืนแล้วโดยการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของบ้านเสี้ยวน้อยมีวิธีการผลิตดังนี้ เลือกโคลนในหมู่บ้านโดยเลือกโคลนที่อยู่ในแปลงนาหลังทำการเพาะปลูกแล้ว วิธีการเลือกคือเอามือจุ่มลงไปแล้วถ้าโคลนติดกับมือเล็บดำปี แสดงว่าเป็นโคลนที่เหมาะสมกับการย้อม แล้วนำผ้าฝ้ายผืนที่ทอแล้วไปหมักโคลน การเตรียมโคลนคือนำน้ำโคลนที่ควายในหมู่บ้านไปนอนแล้วฉีใส่หรืออุจจาระใส่และนำไปยุคลิปัดสมาแข่งทิ้งไว้ 1 คืน เมื่อหมักโคลนแล้ว

นำผ้าไปต้มน้ำเดือดอุณหภูมิประมาณ 40 องศา ต้มนาน 10 ถึง 20 นาที แล้วนำมาล้างน้ำเย็นให้สะอาดทันที แล้วจึงนำผ้าฝ้ายผืนที่ล้างสะอาดแล้วนำไปหมักกับครีมนวดผมผสมกับน้ำยาปรับผ้านุ่ม หมักประมาณ 10 นาที นำไปรีดด้วยเตารีดทันทีแล้วล้างน้ำออก จะทำให้ผ้าฝ้ายผืนที่ทอมีความเรียบนุ่มใสบาย ส่วนวิธีการย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ที่ 10 ก่อนการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ วิธีการย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ที่ 10 โดยการนำผ้าที่ทอเป็นผืนแล้วมาทำการย้อมด้วยโคลน โดยมีวัตถุดิบที่ใช้ในการย้อมโคลน และมีขั้นตอนการย้อมดังนี้เลือกโคลนในหมู่บ้านโดยมีวิธีการเลือกคือเอาโคลนจากบ่อที่มีอายุนานหลายปี แสดงว่าเป็นโคลนที่เหมาะสมกับการย้อม ตักโคลนมาหมักแล้วกรองเอาสิ่งสกปรกออกผสมน้ำเข้าไปในโคลน แล้วนำผ้าฝ้ายที่ทอเป็นผืนนำไปหมักไปต้มน้ำเดือดอุณหภูมิประมาณ 40 องศา ต้มนาน 10 ถึง 20 นาที แล้วนำมาล้างให้สะอาดทันที เอาผ้าฝ้ายผืนที่ล้างสะอาดแล้วนำไปหมักกับครีมนวดผมผสมกับน้ำยาปรับผ้านุ่ม หมักประมาณ 10 นาที นำไปรีดด้วยเตารีดทันทีแล้วล้างน้ำออก จะทำให้ผ้าฝ้ายผืนที่ทอมีความเรียบนุ่มใสบาย

การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนนั้นเกิดจากการสร้างต้นแบบการย้อมและทดลองกระบวนการผลิตต้นแบบของกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง แล้วนำองค์ความรู้ในการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบมาพัฒนาให้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย

และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ที่ 10 หลังจากนั้นจึงทำการประเมินกระบวนการผลิตโดยวิธีการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบของอำเภอหนองบัวแดง ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน มาร่วมสนทนาและเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชนสู่กลุ่มเป้าหมายทั้งสองกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมู่ที่ 10 หลังการเข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากกลุ่มต้นแบบพบว่าสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างมีทักษะในด้านการผลิตผ้าฝ้ายด้วยโคลนกลุ่มสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของผลิตโดยการสาธิต และการทดลองปฏิบัติ การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม คำปรึกษาจากต้นแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผ้าฝ้ายย้อมโคลนและนำไปสู่การสร้างรายได้ในชุมชนไปพร้อม ๆ กับการสืบสานภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ

### อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อม

โคลนของผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมืองจังหวัดชัยภูมิ พบว่าการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยของพนารัตน์ เดชกุลทอง (2560) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติหมักโคลนของกลุ่มย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” ผลการศึกษาพบว่า การผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติหมักโคลนเริ่มจากการเตรียมผลิตเส้นฝ้าย การออกแบบลวดลาย การย้อมสีธรรมชาติ การหมักโคลน และการทอเป็นผืน การถ่ายทอดความรู้โดยวิธีสอนแบบปากเปล่า การสาธิตให้ดู และให้ฝึกปฏิบัติตาม ในอดีตถ่ายทอดให้คนในครอบครัว ปัจจุบันถ่ายทอดให้แก่บุคคลที่สนใจจะเรียนรู้ เช่นบุคคลในชุมชน หรือผู้ที่มาศึกษาดูงาน รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา และนักวิจัย โดยมีแนวทางในการจัดการความรู้การผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติหมักโคลนได้แก่ การค้นหาองค์ความรู้ การจัดรวบรวมองค์ความรู้ การเข้าถึงความรู้ การใช้ความรู้ และการแบ่งปันความรู้

และสอดคล้องกับงานวิจัยของปิยะนุช พัยคัมพงค์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “คุณค่าผ้าย้อมครามในกระแสนุชน” ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการผลิตผ้าทอย้อมครามในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่าง ในอดีตผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนแต่ปัจจุบันเป็นการผลิตเพื่อสร้างรายได้ โดยการแปรวัฒนธรรมให้เป็นสินค้ามีการแบ่งแยกแรงงานตามความชำนาญเฉพาะด้าน และพบว่าภายใต้กระแสทุนผ้าทอย้อมครามมีคุณค่าเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต คือด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นพบว่าในอดีตการผลิตผ้าทอย้อม

ครามนั้นผลิตเพื่อนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่ม มีผู้หญิงเป็นผู้ผลิตและทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าย้อมคราม โดยอาศัยวิธีบอกเล่าและการฝึกปฏิบัติ แต่ในปัจจุบันคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมการทอผ้าย้อมครามได้ลดความสำคัญลง เพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนด้านเศรษฐกิจการผลิตผ้าทอย้อมครามนั้นได้กลายมาเป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง และด้านสัญญาในอดีตนั้นการผลิตผ้าทอย้อมครามไว้เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน แต่ปัจจุบัน ถูกสร้างคุณค่าเชิงสัญญาผ่านกระบวนการผลิตผ้าทอย้อมครามเป็นเครื่องแต่งกายประจำจังหวัดสกลนคร แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น เป็นสินค้าที่ผลิตจากวัสดุและกระบวนการจากธรรมชาติ และสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น

และสอดคล้องกับงานวิจัยของกันยารัตน์ สุขะวธัญกุลและคณะ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าผ้าฝ้ายย้อมคราม จังหวัดสกลนคร” จากการศึกษาพบว่า ขั้นตอนการย้อมฝ้าย การมัดหมี่ การทอจะเหมือนกันทุกกลุ่ม แต่ละกลุ่มจะทอลายที่คิดค้นขึ้นเองหรือทอตามลายที่นิยมมุ่งเน้นการผลิตเป็นผ้าเมตรและผ้าคลุมไหล่ ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดคล้ายคลึงกัน แต่ความต้องการของลูกค้าคือต้องการให้ออกแบบลายผ้าที่มีความทันสมัย และต้องการให้พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย ส่วนการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายย้อมคราม อาทิ เช่น การนำเส้นฝ้ายย้อมสีธรรมชาติอื่นๆ มาทอผสมกับผ้าฝ้ายย้อมคราม การแปรรูปผ้าฝ้ายย้อมครามให้

เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ การปรับปรุงบรรจุภัณฑ์ การออกแบบตกแต่งบูทแสดงสินค้า

และสอดคล้องกับงานวิจัยของอันธิกา ทิพย์จามรงค์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอ อำเภอกะสอสินธุ์ จังหวัดสงขลา” ผลการศึกษาพบว่าการผลิตของกลุ่มเป็นการผลิตเพื่อสร้างรายได้เสริมโดยใช้ความเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นจุดขายที่สำคัญมี 2 ลักษณะคือ การผลิตเพื่อวางจำหน่าย ณ กลุ่ม และการผลิตตามคำสั่งของลูกค้า ปัญหาที่พบคือการขาดแคลนเส้นใย และมีต้นทุนสูง แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์คือ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคตลอดจนส่งเสริมให้เห็นความสำคัญของผ้าทอพื้นเมืองเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและโอกาสต่าง ๆ

และสอดคล้องกับงานวิจัยของเดือนเพ็ญพร ชัยภักดี (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการย้อมเส้นไหมสีธรรมชาติ กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติ ตำบลบ้านหัน อำเภอสีกี้ จังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่าผลการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรการย้อมเส้นไหมสีธรรมชาติ ของกลุ่มมีประสิทธิภาพผ่านเกณฑ์สามารถนำไปใช้ได้ และผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจของหลักสูตรฝึกอบรมการย้อมเส้นไหมสีธรรมชาติของผู้เข้ารับการอบรมของกลุ่มที่มีประสบการณ์และกลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์พบว่ากลุ่มที่มีประสบการณ์มีความรู้และความเข้าใจในหลักสูตรหลังการอบรมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ ผู้เข้า

อบรมส่วนใหญ่ได้นำประสบการณ์และความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้โดยทดลองนำไปพืชมที่มีในหมู่บ้านมาย้อมเส้นไหม ส่วนการทบทวนเนื้อหาการฝึกอบรมนั้น ผู้เข้าอบรมได้มีการทบทวนเนื้อหา 2 วิธีคือ เปิดวีดิทัศน์ดู เช่น การใช้เทคนิคการย้อมเส้นไหม การกลับไหม เป็นการทบทวนความจำความเข้าใจ อีกวิธีหนึ่งคือ การรวมกลุ่มกันเพื่อทำการย้อมเส้นไหมเพื่อทบทวนความจำด้านทักษะปฏิบัติ เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เป็นการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และมีการเชื่อมโยงความรู้เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ และก่อให้เกิดผล คือ ได้เส้นไหมที่ย้อมสีธรรมชาติที่มีคุณภาพ และการมีวิวัฒนาการหลังการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

และสอดคล้องกับการวิจัยของบุญช่วย สุทธิรักษ์และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ (2555) ได้ศึกษาถึง “การวิจัยเพื่อพัฒนาครูในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก” จากการศึกษาพบว่าการอนุรักษ์สืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนนั้นมีขั้นตอนในการสร้างองค์ความรู้สำหรับพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก โดยมีการดำเนินการเป็นสี่ขั้นตอน คือ การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ การทดลองใช้กระบวนการเรียนรู้ และการสรุปผลของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผลที่ได้จากการเข้าร่วมโครงการของข้าราชการครูสังกัดโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับช่วงชั้นที่ 3 มีความเห็นต่อการสร้างองค์ความรู้สำหรับพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก ว่า

เป็นแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาครู ด้วย  
ภูมิปัญญาการทอผ้าสามารถนำไปใช้ประโยชน์ใน  
การเรียนการสอนต่อไปในอนาคต

และสอดคล้องกับการวิจัยของสกุล วงษ์  
ภาพสินธุ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพ  
สิ่งทอชุมชนจังหวัดชัยภูมิ” โดยการวิจัยเชิง  
ปฏิบัติการที่เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory  
Action Research) ผลการศึกษาพบว่าสมาชิกของ  
กลุ่มแรงงานมีทักษะมากขึ้นในด้านต่าง ๆ อาทิ  
ทักษะการฟอกย้อมและการให้สี การออกแบบแปรร  
ูปผลิตภัณฑ์ การทอ การบริหารจัดการกลุ่มที่มี  
ระบบมากขึ้น และพบว่ายอดขายของกลุ่มเพิ่มขึ้น  
กลุ่มสามารถปรับปรุงผลิตภาพโดยคำปรึกษาจาก  
มหาวิทยาลัยโดยมีคุณภาพของผลิตภัณฑ์สูงขึ้น มี  
การส่งเสริมการขาย มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ มี  
การเพิ่มพูนทักษะด้านการตลาด ด้านการบริหาร  
จัดการมีการจัดทำแผนงานและมีเป้าหมายร่วมกัน  
และภาครัฐให้การสนับสนุนด้านเงินทุนมากขึ้น

และยังสอดคล้องกับแนวความคิดของ วิจารณ์  
พานิช (2540) ที่กล่าวว่า “การจัดการความรู้”  
ความหมายรวมถึง การรวบรวม การจัดระบบ การ  
จัดเก็บ การเข้าถึงข้อมูลเพื่อสร้างเป็นความรู้ การ  
จัดการความรู้เป็นเรื่องของการเพิ่มประสิทธิภาพของ  
ต้นทุนทางปัญญาและผลสำเร็จของการประยุกต์ใช้  
และแนวความคิดของ วิจารณ์ พานิช (2546) กล่า  
วว่าการจัดการความรู้คือ เครื่องมือเพื่อการบรรลุ  
เป้าหมายของงาน การพัฒนาคน การพัฒนาองค์กร  
ไปเป็นองค์กรเรียนรู้ ซึ่งองค์ความรู้ที่จัดแจ้งอยู่ในรูป

ของตัวหนังสือ(Explicit Knowledge) และความรู้ฝัง  
ลึกอยู่ในสมอง (Tacit Knowledge) ที่อยู่ในคน อยู่  
ในใจ อยู่ในสมอง และอยู่ส่วนอื่น ๆ ของร่างกาย

### บทสรุป

การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนนั่นเกิด  
จากการสร้างต้นแบบการย้อมของกลุ่มทอผ้าย้อมสี  
ธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัด  
ชัยภูมิและทดลองกระบวนการผลิตต้นแบบของกลุ่ม  
ทอผ้าย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัว  
แดง จังหวัดชัยภูมิ แล้วนำองค์ความรู้ในการผลิตผ้า  
ฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบมาพัฒนาให้กับกลุ่มตัวอย่าง  
คือ กลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านเสี้ยวน้อย และกลุ่มทอผ้า  
ไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 หลังจากนั้นจึงทำการ  
ประเมินกระบวนการผลิตโดยวิธีการสนทนากลุ่มโดย  
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน  
ต้นแบบของอำเภอหนองบัวแดง ส่งผลให้เกิดการ  
แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม  
หลังจากนั้นนำผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจาก  
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้าน  
การย้อมและการทอจากชุมชน มาร่วมสนทนาและ  
เปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ทำให้  
เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เกิดการถ่ายทอดองค์  
ความรู้ระหว่างกลุ่มต้นแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้าน  
การย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และ  
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชนสู่  
กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการ  
ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้าน

เสียน้อยและกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาวังหมี่ที่ 10 หลัง การเข้ารับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากกลุ่มต้นแบบ พบว่าสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างมีทักษะในด้านการผลิตผ้าฝ้ายด้วยโคลน กลุ่มสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของผลิตโดยการสาธิต และการทดลองปฏิบัติ การสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม คำปรึกษาจากต้นแบบ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน ส่งผลให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผ้าฝ้ายย้อมโคลนและนำไปสู่การสร้างรายได้ในชุมชนไปพร้อม ๆ กับการสืบสานภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ส่วนการประเมินกระบวนการผลิต โดยวิธีการสนทนากลุ่มโดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนต้นแบบของอำเภอหนองบัวแดง ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านการย้อมจากมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ และผู้เชี่ยวชาญทางด้านการย้อมและการทอจากชุมชน

### ข้อเสนอแนะ

1. ขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ นั้น ควรมีการฝึกปฏิบัติและควรมีการทดลองแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างกลุ่ม และกลุ่มอื่น ๆ เพื่อให้เกิดทักษะและความชำนาญในการผลิต อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน และนำไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าฝ้าย และนำมาซึ่งการรักษาสภาพแวดล้อมและสนองต่อความต้องการสินค้าของผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ ควบคู่ไปการพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

2. ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลน เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อเพิ่มทักษะให้กับผู้ผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนในจังหวัดชัยภูมิ และยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนให้อยู่คู่จังหวัดชัยภูมิและประเทศสืบไป

## บรรณานุกรม

- กันยารัตน์ พิพัฒน์วัชร. (2546). ผ้าไหมมัดหมี่ : หมู่บ้านผ้าไหมไทย. ชัยภูมิ : ชัยภูมิอิงค์เจ็ท.
- กันยารัตน์ สุขะวรินทร์กุลและคณะ. (2558). การสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าผ้าฝ้ายย้อมคราม จังหวัดสกลนคร. ค้นวันที่ 25 มิถุนายน 2558 จาก [http://www.rdi.ku.ac.th/kastresearch54/GroupSocial/11-karnyarat\\_su/template.html](http://www.rdi.ku.ac.th/kastresearch54/GroupSocial/11-karnyarat_su/template.html)
- เดือนเพ็ญพร ชัยภักดี. (2553). การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมการย้อมเส้นไหมสีธรรมชาติ กลุ่มทอผ้าสีธรรมชาติ ตำบลบ้านหัน อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา. (ปริญญาานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่).
- บุญช่วย สุทธิรักษ์และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์. (2555). การวิจัยเพื่อพัฒนาครูในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.research.pcru.ac.th/rdb/pro\\_data/files/5504002.pdf](http://www.research.pcru.ac.th/rdb/pro_data/files/5504002.pdf) สืบค้นวันที่ 26 มิถุนายน 2558
- ประภาศรี ฌนอมธรรมและคณะ. (2557). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ของจังหวัดชัยภูมิ. ชัยภูมิ : คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- ประภาศรี ฌนอมธรรมและคณะ. (2561). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมโคลนของกลุ่มผู้ผลิตผ้าฝ้ายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ. ชัยภูมิ : คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- ปิยะนุช พยัคฆพงศ์และคณะ. (2550). คุณค่าผ้าทอย้อมครามในกระแสน. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น* (บศ.) 7(4) ตุลาคม-ธันวาคม : 117-129.
- พนารัตน์ เดชกุลทอง. (2560). การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการผลิตผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติหมักโคลนของกลุ่มย้อมสีธรรมชาติหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ.
- วิจารณ์ พานิช. (2540). การบริหารงานวิจัย : แนวคิดจากประสบการณ์. พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล.
- วิจารณ์ พานิช. (2546). การจัดการความรู้ในยุคสังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้. กรุงเทพฯ : สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส).
- สกุล วงษ์กาฬสินธุ์. (2553). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพสิ่งทอชุมชนจังหวัดชัยภูมิ. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อันธิกา ทิพย์จำนงค์. (2557). การพัฒนาตลาดผลิตภัณฑ์ผ้าทอ อำเภอกระเส็นสี จังหวัดสงขลา. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)* ปีที่ 6 ฉบับที่ 12 กรกฎาคม-ธันวาคม.